

MEĐUNARODNI ODNOSI

Zoran Jerotijević*
Dušan Jerotijević**

UDC 231-241
UDC 341.781
DOI: 10.5937/MegRev2301231J
Originalni naučni rad
Primljen 29.03.2022.
Odobren 04.09.2023.

SPECIJALNE MISIJE

Sažetak: *Specijalne misije predstavljaju vid diplomatskog opštenja i jedan su od najstarijih oblika diplomatskih odnosa. One predstavljaju vid ad hoc diplomatije koja može da bude bilateralna i multilateralna. Ono što je karakteristično za specijalne misije nekada jeste da su one imale prevashodno reprezentativni karakter, a sada imaju skoro isključivo funkcionalan karakter. Istorijski gledano ovakve misije su korišćene još u antičko doba u Kini, grčkim državama, Asiriji, Egiptu, a posebno treba navesti da se spominju u starim indijskim spisima oko 2500. godine pre nove ere. Ovakve misije je koristila i srednjevekovna srpska država u odnosima sa drugim državama. U današnje vreme ove misije imaju značaj za rešavanje nekog konkretnog pitanja, odnosno međunarodnog problema i njihovo postojanje je obično vezano za trajanje tog problema, odnosno konflikta.*

Ključne reči: *diplomacija, ad hoc, antika, konflikt*

1. UVOD

Diplomatski odnosi uopšte, regulisani su odgovarajućim međunarodnim zakonima, koji predstavljaju savremeni corpus diplomaticus (Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961. godine, Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine i mnoge druge), u kojima su kodifikovane koncepcije savremene diplomatije i prihvaćene opšte norme običajnog prava iz oblasti međunarodnih odnosa, diplomatije i konzularnog poslovanja, koje je kao takve vreme potvrdilo.

* Redovni profesor, Univerzitet „MB“, Beograd, Poslovni i pravni fakultet Beograd, zoranjerotijevic@gmail.com Beograd, Srbija

** Vanredni profesor, Univerzitet „MB“, Beograd, Poslovni i pravni fakultet Beograd dusanjerotijevic@gmail.com Beograd, Srbija

Diplomatska misija je službeno predstavništvo države u drugim državama, kao i pri međunarodnoj organizaciji/konferenciji. Diplomatska misija može biti stalna ili privremena, može biti *ad hoc* za jedan specifičan posao ili jedan zadatak.

Funkcije diplomatske misije se sastoje naročito u:

- a) predstavljanju države koja akredituje kod države kod koje se akredituje;
- b) zaštiti u državi kod koje se akredituje interesa države koja akredituje i njenih državljana, u granicama koje dozvoljava međunarodno pravo;
- c) pregovaranju s vladom države kod koje se akredituje;
- d) obaveštavanju, svim dozvoljenim sredstvima, o uslovima i razvoju događaja u državi kod koje se akredituje i podnošenju izveštaja o tome vladi države koja akredituje;
- e) unapređivanju prijateljskih odnosa i razvijanju privrednih, kulturnih i naučnih odnosa između države koja akredituje i države kod koje se akredituje.

2. SPECIJALNA MISIJA

Specijalne misije su najstariji oblik diplomatskih odnosa, budući da već nekoliko hiljada godina funkcionišu kao vrsta *ad hoc* diplomatije (povremeno, ne stalno). Takođe se mora imati na umu da se ova institucija posebno razvila nakon Drugog svetskog rata i da su je sve zemlje široko koristile u vezi sa kontinuiranim razvojem modernih sredstava komunikacije, što je pogodovalo sveobuhvatnom razvoju odnosa između država i međuzavisnosti nacionalnih interesa. Dokaz o postojanju takve institucije bio je broj poslatih i primljenih specijalnih misija.

Vremenom su posebne misije počele da se bave raspravom o važnim bilateralnim i multilateralnim pitanjima, zaključivanjem ugovora i učesćem u javnim svečanostima. Na njih se počelo sve više gledati kao na pogodnu instituciju koja je nadležna za upravljanje raznim međunarodnim zadacima. Ipak, mora se uzeti u obzir da u ovoj oblasti već dugo ne postoje propisi koji značajno ometaju funkcionisanje posebnih misija. Tek 1960-ih, kada je uvedena odgovarajuća kodifikacija, uglavnom zahvaljujući M. Bartosu iz tadašnje Jugoslavije. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je, na osnovu rezolucije od 8. decembra 1969. godine, odobrila Konvenciju o specijalnim misijama.¹ Ova konvencija je zasnovana na činjenicama na odredbama Bečke konvencije iz 1961. godine o diplomatskim odnosima.² Generalna skupština usvojila je Fakultativni protokol uz Konvenciju o specijalnim misijama koji se odnosi na prinudno rešavanje sporova, a koji su ratifikovali pojedini učesnici u periodu od 1972. do 2006. godine, a koji proizilaze iz tumačenja i primene Konvencije i preporuku o rešavanju građanskih sporova koji proizilaze iz Konvencija.

2.1. Pojam specijalne misije

Osnovne karakteristike specijalne misije definisane su u članu 1 pomenute konvencije. Na osnovu toga se može zaključiti da je to zakonska definicija posebne misije, za koju se kaže da je privremena misija, koja predstavlja državu, a koju jedna država šalje drugoj državi

¹ Convention on Special Missions. (1969). New York

² Vienna Convention Diplomatic Relations. (1961). Vienna

uz saglasnost ove druge u svrhu bavljenja određenim pitanjima ili obavljanja u vezi sa njom određenog zadatka. Dodeljivanje posebnih i izuzetnih zadataka specijalnim misijama je karakteristika koja je razlikuje od npr. poslovne, institucionalne ili misije privatnog predstavnštva. Zbog toga bi posebnu misiju trebalo smatrati međunarodnim pravnim licem. Dalje, Komisija UN-a za međunarodno pravo nije priznala međunarodne organizacije kao posebne misije. Ista Komisija je utvrdila da je šef specijalne misije osoba sa kojom je država pošiljaoc dodelila dužnost da deluje u pomenutom svojstvu. Prema Konvenciji, članovi specijalne misije su šef specijalne misije, predstavnici države koja ih šalje u posebnu misiju i članovi osoblja posebne misije. Pored toga, Konvencija uvodi razliku između članova diplomatskog, administrativnog i tehničkog osoblja specijalne misije. Prva grupa uključuje članove osoblja koji imaju diplomatski status za potrebe specijalne misije. Članovi administrativnog i tehničkog osoblja su članovi osoblja specijalne misije zaposleni u administrativno-tehničkoj službi specijalne misije. Dalje, članovi uslužnog osoblja su članovi osoblja specijalne misije koji su zaposleni kao radnici u domaćinstvu i sl. Konvencija takođe uvodi termin „privatno osoblje“, koje čine osobe zaposlene isključivo u privatnoj službi članova specijalne misije.³

Imenovanje članova specijalne misije je takođe važno sa stanovišta pitanja o kome se raspravlja. U skladu sa članom 8 Konvencije, država pošiljaoc može slobodno imenovati članove specijalne misije nakon što je državi prijema dala sve potrebne informacije u vezi sa veličinom i sastavom specijalne misije (imena i oznake). Država prijema može odbiti da prihvati posebnu misiju veličine koja se po njoj ne smatra razumnom, ali to može učiniti i bez obrazloženja. Član 9 Konvencije predviđa da će se posebna misija sastojati od jedne ili više predstavnika države pošiljaoca, među kojima država pošiljalatelj može imenovati poglavara. Takođe može uključiti gore pomenuto osoblje (tj. diplomatsko osoblje, administrativno i tehničko osoblje i uslužno osoblje). Pored toga, članovi stalne diplomatske misije ili konzularnog predstavnštva u državi prijema koji su uključeni u posebnu misiju zadržavaju svoje privilegije i imunitet kao članovi svoje stalne diplomatske misije ili konzulata pored privilegija i imuniteta.

Treba napomenuti da shodno članu 13 Konvencije, funkcije posebne misije započinju čim misija stupi u zvanični kontakt sa Ministarstvom spoljnih poslova ili sa drugim organom države prijema o kojem se može dogovoriti. Početak funkcija posebne misije neće zavisiti od predstavljanja misije od strane stalne diplomatske misije države pošiljaoca ili od podnošenja akreditivnih pisama ili punih ovlašćenja. Takođe je od suštinskog značaja za funkcionisanje posebne misije da identifikuje svoje sedište. Član 17 Konvencije predviđa da je njeno sedište mesto o kojem su se dogovorile dotične države. U nedostatku sporazuma, sedište specijalne misije je u mestu gde se nalazi Ministarstvo spoljnih poslova države prijema. Međutim, ako specijalna misija izvršava svoje funkcije na različitim lokalitetima, dotične države mogu se dogovoriti da će imati više mesta od kojih će jedno odabrati kao glavno sedište.⁴

Funkcije posebne misije će prestati po dogovoru dotičnih država, završetak zadatka specijalne misije, istek određenog trajanja, obaveštenje države pošiljaoca da ukida ili opoziva specijalnu misiju ili obaveštenje države prijema da smatra specijalnu misiju prekinutom. Koristeći izraz „između ostalog“, Konvencija dozvoljava i druge osnove za ukidanje specijal-

³ Waters M. (2012). *The ad hoc diplomat: a study in municipal and international law*. Springer.

⁴ Kisovac M, *Diplomatski predstavnici* - doktorska disertacija, Beograd 1939, ss. 12-13, prema Milošević M, *Sistem državne bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd 2001, str. 425-426.

nih misija. Međutim, prekid diplomatskih ili konzularnih odnosa između države pošiljaoca i države prijema neće sam po sebi imati za posledicu ukidanje posebnih misija koje su postojale u vreme takvog prekida. Generalno, može se prihvatiti funkcionisanje specijalnih misija zbog usvojenog principa opštih objekata iz člana 22 Konvencije. Stoga će država prijema pomagati specijalnoj misiji, ako ona to zatraži, u nabavci potrebnih prostorija i pribavljanju odgovarajućeg smeštaja za svoje članove. Dalje, država pošiljaoc i članovi specijalne misije koji deluju u ime misije biće oslobođeni svih nacionalnih, regionalnih ili opštinskih dažbina i poreza za prostore koje zauzima posebna misija, osim onih koji predstavljaju plaćanje za određene pružene usluge. Oslobođanje od oporezivanja neće se primenjivati na lica koja ugovaraju ugovor sa državom pošiljaocem ili članom posebne misije.

Sigurnost prostorija predviđena je članom 25 Konvencije kojom je utvrđena nepovredivost. Nepovredivost u ovom slučaju znači da agenti države prijema ne smeju ući u pomenute prostorije, osim uz saglasnost šefa specijalne misije ili, ako je potrebno, šefa stalne diplomatske misije države pošiljaoca akreditovane za državu prijema. Podrazumeva se da se takva saglasnost može pretpostaviti u slučaju požara ili druge katastrofe i samo u slučaju da nije bilo moguće dobiti izričitu saglasnost šefa specijalne misije ili šefa stalne misije. Pored toga, država prijema je na posebno dužnosti da preduzme sve odgovarajuće korake da zaštiti prostorije od bilo kakvog narušavanja mira. Pored toga, prostori specijalne misije, njihov nameštaj i njihova transportna sredstva biće zaštićeni od pretresa, rekvizicije, zaplene ili izvršenja. Nepovredivost prostorija proširena je u članu 26 Konvencije na arhive i dokumente misije.

Poseban oblik pravne zaštite koju država prijema pruža članovima posebne misije jeste da svim pripadnicima posebne misije obezbedi slobodu kretanja i putovanja. Ovo je posebno opravdano u slučaju službene komunikacije specijalne misije, koja će biti neprikosnovena. Torba specijalne misije neće se otvarati ili zadržavati, a posebna misija će koristiti sredstva komunikacije, uključujući torbu i kurira. Kurir specijalne misije uživaće ličnu nepovredivost i neće biti podvrgnut bilo kom obliku hapšenja ili pritvora.

Poseban segment prava koja se dodeljuju članovima specijalne misije je lična nepovredivost. Nepovredivost se takođe proširuje i na privatne stanove predstavnika države pošiljaoca i članova njenog diplomatskog osoblja. Privilegovani položaj članova misije ogleda se i u imunitetu koji im je dodeljen (krivična, građanska i upravna nadležnost). Izuzeci se primenjuju na postupke u slučajevima koji su detaljno opisani u članu 31 Konvencije (u oblasti imovinskih prava, sukcesije, profesionalne ili komercijalne delatnosti i zahteva za osiguranje automobila). Imunitet pred jurisdikcijom predstavnika ne izuzima ih iz nadležnosti države pošiljaoca.

Poseban oblik pravne zaštite članova specijalne misije je njihovo izuzeće od zakona o socijalnom osiguranju koji se primenjuju u državi prijema (član 32 Konvencije), oslobođanje od dažbina i poreza (član 33 Konvencije) i izuzeće od ličnih usluga (član 34 Konvencije). Odvojena izuzeća navedena su u članu 35 Konvencije i odnose se na carinske propise. Konkretno, lični prtljag predstavnika države pošiljaoca u specijalnoj misiji i članova njenog diplomatskog osoblja biće izuzeti od inspekcije (osim u posebnim slučajevima). Jedinstveni položaj članova misije ne dozvoljava im da se bave bilo kojom profesionalnom ili komercijalnom aktivnošću u državi prijema kako bi postigli ličnu korist. Takođe treba napomenuti da su određene privilegije i imuniteti diplomatskog osoblja prošireni na administrativno osoblje, tehničko, službeno, lično, pa čak i na članove porodice. Na primer, privatno osoblje

članova misije oslobođeno je plaćanja takse i poreza na primanja koja primaju zbog zaposlenja (član 38 Konvencije). Mora se imati na umu da će svaki član posebne misije uživati privilegije i imunitete na koje ima pravo od trenutka kada uđe na teritoriju države prijema radi obavljanja njegovih funkcija u specijalnoj misiji ili, ako je već na njenoj teritoriji, od trenutka kada je njegovo imenovanje proglašeno od strane Ministarstva spoljnih poslova ili bilo kog drugog organa države prijema koje je kompetentno. Generalno, kada se funkcije člana specijalne misije okončaju, njegove privilegije i imuniteti prestaju obično u trenutku kada on napusti teritoriju države prijema. U slučaju smrti člana specijalne misije, članovi njegove porodice nastaviće da uživaju privilegije i imunitete (član 43 Konvencije). Pored toga, shodno članu 43 Konvencije, imovina člana specijalne misije ili člana njegove porodice u slučaju smrti podleže posebnoj zaštiti. Pored toga, u slučaju oružanog sukoba, država prijema mora da odobri olakšice članovima misije i njihovim porodicama da napuste i ukloni arhive specijalne misije.

3. KLASIFIKACIJA SPECIJALNIH MISIJA

U međunarodnoj pravnoj literaturi može se razlikovati nekoliko klasifikacija specijalnih misija. Na primer, Pietraś koristi pet kriterijuma (trendova). Prvom nedostaje jedinstveni kriterijum, koji on naziva nekoherentnim. Drugi kriterijum koji je izneo Pietraś zasnovan je na pravnom statusu članova specijalne misije. Treći klasifikacioni kriterijum odnosi se na subjektivni kriterijum, četvrti na objektivni, a peti obično obuhvata mešovite subjektivne i objektivne klasifikacije. Ne koherentne klasifikacije specijalnih misija treba da uzimaju u obzir distribuciju koju je predložio Genet. Autor je među diplomatama pronašao državne predstavnike u političkim specijalnim misijama, ambasadore u ceremonijalnim nepolitičkim misijama, nediplomatske političke predstavnike i poverenike u bilateralnim odnosima i u bilateralnim ili multilateralnim komisijama, tajne pregovarače, privatne predstavnike šefa država i posmatrače na međunarodnim konferencijama i u međunarodnim organizacijama. Međutim, Stefko je istakao ugledne predstavnike de facto priznate vlade, predstavnike pobunjenika priznatih kao ratoborce, ministre i šefove generalštabova u vojnim misijama, predstavnike država na međunarodnim konferencijama i kongresima, članove podružnica, komesare međunarodnih izložbi, zamenike šefova država pred međunarodnim sudovima ili međunarodnim arbitražnim sudovima.⁵

S druge strane, Donnarumma je razlikovala putujuće članove parlamenta, izvršne službenike Sjedinjenih Država, posmatrače i delegate međunarodnih konferencija, kongresa i sastanaka, šefove država i vlada, ministre spoljnih poslova i druge članove vlade u vreme zvaničnih poseta inostranstvu, stvarnih vlada i pobunjenici priznati kao ratoborne, dostavljачke, protokolarne i svečane misije. Još obimniju klasifikaciju predložio je Bliszczenko, koji je takođe obuhvatio delegacije koje učestvuju na međunarodnim konferencijama, delegacije na bilateralnim pregovorima, državne predstavnike u posebnim međunarodnim komisijama, državne predstavnike u posebnim misijama, međunarodne izložbene komesare i komandante ratnih brodova koji su delovali kao članovi vojne delegacije, šefovi država,

⁵ Kisovac M, *Diplomatski predstavnici* - doktorska disertacija, Beograd 1939, str. 12-13, prema Milošević M, *Sistem državne bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd 2001, str. 425-426.

premijeri i ministri spoljnih poslova tokom zvaničnih poseta inostranstvu, tehničke delegacije, članovi međunarodnih komisija za istraživanje i pomirenje, predstavnici države ili šefa države, posmatrači koje su poslale države ili međunarodne organizacije, tajni pregovarači i privatni predstavnici šefova država.

Zbog kriterijuma pravnog statusa misije (obim privilegija i imuniteta), mora se uzeti u obzir klasifikacija koju je izneo Strupp. Istakao je šefove stranih država, njihovu pratnju i porodicu koja živi sa njima, članove parlamenta delegirane sa određenom namenom, arbitre i članove komisija za pomirenje i istraživanja, sudije Haškog tribunala, delegate u Ligi nacija kao i predstavnike Lige nacija i delegata međunarodnih odbora u skladu sa važećim konvencijama.

Prema subjektivnom kriterijumu i na osnovu praktičnih rešenja usvojenih u Sjedinjenim Državama, Cardozo je obuhvatio posebne misije koje deluju u okviru programa međunarodne saradnje u multilateralnim, bilateralnim, specijalnim misijama država članica međunarodnih organizacija kao i posebne misije države koje nisu članice međunarodnih organizacija.

Mešoviti trend u klasifikaciji specijalnih misija predstavlja Satow. Odlikovao je specijalne misije sa ceremonijalnim funkcijama, posebne misije predstavnika koji ostvaruju određene ciljeve, poverenike koji pregovaraju o rešavanju graničnih pitanja, delegate na međunarodnim konferencijama i papske legats. Waters je podelio specijalne misije koje funkcionišu u diplomatskoj praksi Sjedinjenih Država na predstavnike predsednika, delegate međunarodnih konferencija sazivanih ad hoc, oficire ili delegate međunarodnih organizacija i članove međunarodnih komiteta.⁶

Autori klasifikacija prema subjektivnom kriterijumu su takođe pomenuti Cardozo i Wriston. Prvi je predložio ad hoc misije koje obavljaju ekonomske, vojne, kulturne i tehničke funkcije. S druge strane, Wriston je u klasifikaciji ad hoc misija spomenuo predstavnike koje je država poslala radi uspostavljanja diplomatskih odnosa, predstavnike upućene u zemlje sa kojima su Sjedinjene Države prekinule odnose, predstavnike upućene u nepriznate države i vlade, predstavnike upućene u kolonijalne i zavisne zemlje, predstavnici upućeni na međunarodne konferencije i predstavnici upućeni u zemlje u kojima Sjedinjene Države nemaju stalne diplomatske i ekonomske agencije.

Ipak, Komisija za međunarodno pravo UN odbila je sugestije za uvođenje klasifikacije specijalnih misija na osnovu statusa njihovih šefova. Ovaj kriterijum trebalo je uvrstiti među takozvane osobe visokog ranga. Član 21 Konvencije jasno propisuje da će šef države pošiljaoca, kada predvodi posebnu misiju, uživati u državi prijema ili u trećoj državi pogodnosti, privilegije i imunitete koje međunarodno pravo dodeljuje šefovima država u zvaničnoj poseti. Komisija takođe nije odlučila da podeli posebne misije na osnovu prirode njihovih ciljeva (ekonomskih, tehničkih, naučnih) zbog promene prioriteta u ovoj oblasti.

Arbuet-Vignali razlikovao je četiri vrste specijalnih misija na osnovu svojih redova (protokol, predstavništva visokog ranga, političke i tehničke). Prema Pietraš -u, kada koristi klasifikaciju zasnovanu na kriterijumu ranga, mogu se razlikovati političke, tipične diplomatske i paradiploomske misije.

⁶ Arbuet-Vignali, H., & de Arechaga, E.J. (2005). Los principios generales del Derecho Internacional que rigen las relaciones internacionales. In *Derecho internacional publico: principios, normas y estructuras*.

U današnje vreme neodoljiv trend je gledište koje je još pre pedeset godina formulisao Lachs, utvrđujući da treba napustiti tradicionalnu razliku između političkih i diplomatskih instrumenata međunarodnog delovanja. To je potkrepljeno činjenicom da sada osobe visokog ranga (predsednici, premijeri, ministri spoljnih poslova) putuju u inostranstvo mnogo češće nego ranije.

Ne može se zanemariti važno pitanje obima funkcija specijalne misije, pogotovo što je pristup članova Komisije za međunarodno pravo UN-a u velikoj meri evoluirao tokom zasedanja tog tela. Bartoš je predložio da se odredbe Konvencije prošire na ad hoc diplomatske i tehničke misije i da se prve tretiraju kao diplomatske, a druge kao konzularne misije. Takođe je bilo mnogo razmatranja o beskorisnosti razlikovanja između političkih i tehničkih misija zbog poteškoća u ukazivanju linije podele i prepoznavanja prioriteta njihovih ciljeva. Komisija za međunarodno pravo konačno je usvojila modus vivendi koji je omogućio usvajanje jedinstvenog pravnog statusa za sve posebne misije. Na poteškoće u razdvajanju političkih i tehničkih funkcija ukazao je i Gąsiorowski, koji je potvrdio apstraktnost takvih namera. Osnovanost takve tvrdnje potvrđuju realnosti međunarodne operacije stalnih diplomatskih misija, specijalnih misija u bilateralnim i multilateralnim odnosima i međunarodnih organizacija. Literatura na tu temu takođe identifikuje paradiploomske misije zasnovane na kriterijumu ranga. Ovo se sigurno odnosi na učešće osoba sa stručnim znanjem, ali bez stalnog diplomatskog statusa u radu diplomatskih misija. Za takav koncept zalagao se Labeyrie-Mehner, autor koncepta „paradiploomat“.⁷

Koristeći subjektivni kriterijum, mogu se razlikovati posebne misije u bilateralnim i multilateralnim odnosima. Oni koji su u bilateralnim odnosima karakteriše činjenica da funkcionišu između dve ugovorne strane (država ili grupa država koja šalje specijalnu misiju). Prema tome, posebne misije u tim odnosima mogu imati različite oblike.

U osnovi, država šalje posebne misije u drugu državu nakon dobijanja saglasnosti države prijema ili diplomatskih kanala. Upotreba kružnih misija uprkos kontroverzama u vezi sa njihovom prihvatljivošću postala je uobičajena praksa zbog ozbiljnosti tipičnih misija koje deluju u određenom geografskom području. Takođe je karakteristično da svaka država prijema može odbiti predlog za usvajanje kružne misije, ali ne može govoriti ni u ime drugih država niti se usprotiviti poseti takve misije u drugim državama. Pored toga, država slanja dužna je da obavesti svaku državu prijema o nameravanom putu posebne misije. Generalno, međutim, pitanje kružnih misija pojavilo se posebno kada se raspravljalo o statusu putujućih zamenika ili kružnih ambasadora. Drugi oblik bilateralnih specijalnih misija su zajedničke misije koje predstavljaju nekoliko država u njihovim odnosima sa jednom državom prijema. Otuda su zajedničke misije definisane kao telo dve ili više država slanja. Države slanja takođe treba da obaveste države prijema o svojoj nameri da pošalju zajedničku misiju kako bi pribavile saglasnost te države za prihvatanje takve misije. Takođe treba napomenuti u ovom trenutku da je slanje zajedničkih misija postalo posebno popularno u dvadesetom veku, u situaciji integracionih i regionalnih diplomatskih akcija. Drugi oblik specijalnih misija koji se razlikuju u doktrini međunarodnog prava su zajedničke kružne misije koje je uspostavilo nekoliko država pošiljaoca kako bi uspostavile kontakt sa nekoliko država prijema. Svaka

⁷ Arbuét-Vignali, H., & de Arechaga, E.J. (2005). Los principios generales del Derecho Internacional que rigen las relaciones internacionales. In *Derecho internacional publico: principios, normas y estructuras*.

država slanja takođe je dužna da prijavi državu prijema o svojoj nameri da pošalje takvu misiju.⁸

Druga vrsta specijalnih misija su misije u multilateralnim odnosima. Oni mogu imati oblik konferencijskih misija, državnih misija kod međunarodnih organizacija i misija međunarodnih organizacija upućenih državi ili državama.

Klasifikacija specijalnih misija na osnovu predmetnog kriterijuma uzima u obzir funkciju ili svrhu misije. To mogu biti pregovaračke, vojne, nadzorne, dostavne ili ceremonijalne funkcije. Pregovaračke misije se šalju tamo gde ne funkcionišu stalni diplomatski odnosi između države pošiljaoca i države prijema ili kada takva agencija ne može da vodi pregovore ili ako pregovori dođu u ćorsokak ili je neophodno rešiti problem tokom multilateralnog sastanka konferencijskih misija.

Pregovaračke misije mogu se klasifikovati interno. Bartoš je razlikovao čisto političke i vojne misije, kao i one uključene u pregovore o granici, policiji, transportu, snabdevanju vodom, ekonomskim, carinskim, veterinarskim, medicinskim, repatrijacijskim, humanitarnim i imigracionim pitanjima, kao i misije u potrazi za grobovima poginulih vojnika. Posebna vrsta specijalnih misija su vojne misije, koje se mogu podeliti na reprezentativne vojne delegacije, vojne misije koje deluju kao diplomatske misije države pošiljaoca, nadzorne misije država koje učestvuju u radu odbora imenovanih sporazumom o prekidu vatre posle Drugog svetskog rata, pomorski komandanti tokom zvaničnih poseta ratnih brodova u inostranstvu, savezničkih vojnih misija i komandanata i oficira vojnih jedinica koje borave u drugoj zemlji u skladu sa bilateralnim mirovnim sporazumima.

Treći tip specijalnih misija zasnovanih na subjektivnom kriterijumu su posmatračke misije (konferencijske misije koje se tiču međunarodnih istraživačkih odbora i međunarodnih odbora za pomirenje). Takvi odbori se obično stvaraju na ad hoc osnovi kao zajednički instrument država u rešavanju spornih pitanja.

Drugi oblik specijalnih misija su dostavne misije, koje će se razlikovati od aktivnosti diplomatskih kurira (deluju između unutrašnjih i spoljnih tela država koja šalje). Stvarni ciljevi misija isporuke su tajni ili nezvanični pregovori ili konsultacije. Karakteristika ovih misija je njihova reprezentativna priroda, jasno definisana svrha i kratkoročni rad. Međutim, svečane misije su misije visokog ranga, čija se svrha svodi na zvanične predstavničke aktivnosti države pošiljaoca. Pored takvih misija, moguće je i vođenje neformalnih pregovora sa državom prijema. Prema kriterijumu transparentnosti, mogu se razlikovati tajne ad hoc misije koje karakteriše kratkoročna hitna potreba za ispunjavanjem javnog interesa. Koristili su se vekovima, od srednjeg veka do danas. Na osnovu kriterijuma transparentnosti, Pietrašje misije podelio na tri vrste (otvorene misije, čiji se dolazak najavljuje i zna, neotkrivene, čiji se boravak u državi prijema najavljuje na kraju misije i tajne, poznate maloj grupi upućenih).

Misije takođe mogu biti podeljene u tipične misije visokog ranga koje je vodio šef države, premijer ili ministar spoljnih poslova i netipične misije kojima su rukovodile druge osobe visokog ranga države pošiljaoca. U ovom trenutku se jasno može videti podela na tipične i netipične misije. Tipične misije su one čiji su šefovi šefovi unutrašnjih vlasti države, koji imaju pravo da je predstavljaju u inostranstvu, delujući u skladu sa ovlašćenjima koja su dodeljena Ustavom i imenovana u skladu sa njegovim odredbama. Tokom inostrane misije,

⁸ *Convention on Special Missions.* (1969) New York.

šef države takođe može da vrši svoja unutrašnja ovlašćenja. Kada se radi o netipičnim misijama, na njihovom čelu su osobe visokog ranga. Široko tumačenje ovog pojma obuhvata potpredsednike, zamenike premijera i ministre, druge visoke zvaničnike države poput oficira u rangu ministra, šefove zakonodavnih tela i članove kabineta. Višestrano posredovanje bilo je aktuelno krajem XX i početkom XXI veka zbog krize na Balkanu i raspada SFRJ. Ne ulazeći u razloge raspada i interese spoljašnje i unutrašnje koji su do toga doveli (kao ni izuzetno važne istorijske činjenice) formirana je početkom devedesetih godina „kontakt grupa“ za Bosnu i Hercegovinu koja je kasnije obnovljena usled krize na Kosovu i Metohiji. Grupu su činile Nemačka, Francuska, Rusija, Velika Britanija i Sjedinjene američke države.⁹

4. ZAKLJUČAK

Diplomatija može biti stalna i povremena (ad hoc). Stalni diplomatski predstavnici vrše opštu funkciju predstavljanja i obavljaju sve funkcije vezane za taj položaj: zaštitu interesa države, pregovaranje i sklapanje ugovora o određenim pitanjima; unapređenje prijateljskih odnosa i razvijanje privrednih, kulturnih i naučnih odnosa između države kod koje je akreditovan i njegove zemlje.

Ustanova diplomatija je jedna od najstarijih ustanova međunarodnog prava, koja se sreće već pojavom najstarijih država na istoku i još je u to doba bila priznavana nepovredivost diplomatskih predstavnika. Današnja diplomatija je tekovina novijeg doba- početkom XVIII veka institucija stalnog diplomatskog predstavnika bila je prihvaćena u celoj Evropi. Danas je vladajuće pravilo ad vršenje tzv. prava poslanstva zavise od sporazuma dveju država o vremenu i rangu uspostavljanja neposrednih diplomatskih odnosa.

Specijalne misije su dokazale svoju vitalnost kroz nekoliko milenijuma svog postojanja. Gotovo uvek su se ovim putem rešavali konflikti i sporovi između država i pokazalo se da su ove institucije veoma efikasne. U novije vreme čak doživljavaju pravu ekspanziju obzirom na to da su interesi i najmoćnijih, ali i malih država često sukobljeni i da je neophodno učesće, najčešće više država, u jednoj specijalnoj misiji, kako bi se rešio ozbiljan međunarodni konflikt.

LITERATURA

- Arbuet-Vignali, H., & de Aréchaga, E. J. (2005). Los principios generales del Derecho Internacional que rigen las relaciones internacionales. In *Derecho internacional público: principios, normas y estructuras*.
- Bartos, M. (1950). Jugoslavia's struggle for equality. *Foreign Affairs*, 28(3).
- Beridž, Dž (2008). *Diplomatija teorija i praksa*. Filip Višnjić, Beograd
- Cardozo, M. H. (1962). *Diplomats in International Cooperation: Stepchildren of the Foreign Service*. Cornell University Press.
- Dimitrijević, V. et.al.(2005). *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za qudska prava, Beograd.

⁹ Beridž, Dž (2008). *Diplomatija teorija i praksa*. Filip Višnjić, Beograd str.289.

-
- *Convention on Special Missions*. (1969) New York.
 - Gašiorowski, M. (1966). *Dyplomaci i konsulowie*. Wiedza Powszechna.
 - Kisindžer, H. (2011). *Diplomatija*. Club plus Beograd.
 - Kisovac Marko, *Diplomatski predstavnici - doktorska disertacija*, Beograd 1939, ss. 12-13, prema Milošević Milan, *Sistem državne bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd 2001, ss. 425-426.
 - Lachs, M. (1961). The Law in and of the United Nations. *Indian Journal of International Law*, 1.
 - Mitić, M. et.al. (2007) *Diplomatsko i konzularno pravo*. Univerzitet u Beogradu Pravni fakultet Beograd
 - *Vienna Convention on Diplomatic Relations*. (1961). Vienna.
 - Waters, M. (2012). *The ad hoc diplomat: a study in municipal and international law*. Springer.

Zoran Jerotijević
Dušan Jerotijević

UDC 231-241
UDC 341.781
DOI: 10.5937/MegRev2301231J
Original scientific paper
Received: 29.03.2022.
Approved: 04.09.2023.

SPECIAL MISSIONS

Summary: *Special missions are a form of diplomatic communication and are one of the oldest forms of diplomatic relations. They are a form of ad hoc diplomacy that can be bilateral or multilateral. What is characteristic of special missions in the past is that they had a predominantly representative character, and now they have almost exclusively a functional character. Historically, such missions have been used since ancient times in China, the Greek states, Assyria, Egypt, and it should be especially mentioned that they are mentioned in ancient Indian writings around 2500 BC. Such missions were also used by the medieval Serbian state in relations with other states. Nowadays, these missions are important for resolving a specific issue, ie an international problem, and their existence is usually related to the duration of that problem, ie conflict.*

Key words: *diplomacy, ad hoc, antiquity, conflict.*